

KILKA SŁÓW WPROWADZENIA

Na lata 2015–2016 przypada setna rocznica książkowego wydania kanonicznych opowiadań Franza Kafki: *Przemiany* i *Wyrok*. Dziś – po upływie wieku – oba tytuły nabrały znaczenia symbolicznego. Można je bowiem uznać za szczególną metaforę sytuacji duchowej całego minionego stulecia. W tytule *Wyrok* streszczałyby się jego historyczne i moralne katastrofy, w tytule *Przemiana* – zmiany naznaczające kondycję jednostki i kultury. Opowiadania te – podobnie jak cała twórczość praskiego pisarza – pozostają pewnym równocześnie inicjacyjnym i węzłowym punktem wieku XX.

Ale też sama ta twórczość stanowi węzeł, który można opisać słowami patrona polskiego przekładu *Procesu* – Brunona Schulza (z listu otwartego do Stanisława Ignacego Witkiewicza):

[...] sztuka nie rozwiązuje [...] sekretu do końca. Pozostaje on nierozwikłany. Węzeł, na który dusza została zasupłana, nie jest fałszywym węzłem, rozchodzącym się za pociągnięciem końca. Przeciwnie, coraz ciaśniej się zwężła. Manipulujemy przy nim, śledzimy bieg nici, szukamy końca i z tych manipulacji powstaje sztuka.

I jeszcze jedna uwaga innego polskiego pisarza. Tadeusz Różewicz – autor, który w literaturze polskiej podjął najpoważniejszy dialog z twórcą *Głodomora* – wyznał w *Post factum* do późnego poematu *przerwana rozmowa*:

[...] po 50 latach pisania wierszy i sztuk teatralnych zrozumiałem daremność rozwiązania „tajemnicy” Franza Kafki.

Słowo „tajemnica” Różewicz ujął w cudzysłów. Jak się wydaje, nie dlatego jednak, że proza Kafki jej nie stanowi. Najpewniej stanowi – inaczej proces jej interpretacji nie trwałby już ponad sto lat, a przynajmniej przebiegałby inaczej. Ale gdzie mieszka ta „tajemnica”? Czy rzeczywiście – by sparafrazować tytuł innego wiersza Różewicza – „w środku”, czy może raczej „na powierzchni”? I co oznaczają te przestrzenne metafory w zastosowaniu do pisarstwa autora *Jamy*? Czy nie jest tak, że w jego przypadku tego rodzaju podział traci sens, a tajemnica – zwykle lokalizowana „w środku”, w głębi, w ukryciu – mieszka „na powierzchni”? I właśnie dlatego – pomimo istnienia wielu różnych koncepcji interpretacyjnych i niezliczonej liczby studiów – jest tak trudna (niemożliwa?) do rozpoznania?

Autorzy artykułów zamieszczonych w numerze „Przeglądu Humanistycznego” poświęconym twórczości Franza Kafki próbują jednak poszerzyć – i istotnie poszerzają – to rozpoznanie. Ich przedmiotem czynią bowiem różne i nieodmiennie ważne fragmenty i obszary tej twórczości.

Z jednej strony rozważają problemy ogólne o kluczowym znaczeniu dla rozumienia prozy Kafki. Paweł Dybel rozpoznaje utrwalone w niej „antynomie doświadczenia prawa”. Przedmiotem rekonstrukcji jest dialog podjęty z twórczością praskiego pisarza przez Theodora W. Adorno (Karol Sauerland) i Jacoba Taubesa (Marcin Czardybon). Daniel Kalinowski omawia obecność w pisarstwie Kafki „motywów orientalnych”, Monika Tokarzewska – tematycznej figury Chin. Z drugiej strony współautorzy numeru poddają wnikliwej lekturze poszczególne teksty Kafki: *Listy do Felicji* (Andrzej Stanisław Kowalczyk), *Proces* (Łukasz Musiał) i wybrane opowiadania. Należą do nich *Lekarz wiejski* (Barbara Surowska), *Małżonkowie* (Małgorzata Klentak-Zabłocka), *Wyrok* (Piotr Roguski), *Kolonia karna* (Błażej Popławski). Ale oczywiście ten podział jest tylko umowny. Tezy formułowane w artykułach problemowych są wyprowadzane z lektury konkretnych utworów Kafki. Z kolei w artykułach analitycznych proponowane interpretacje tych utworów zmierzają w stronę ustaleń ogólnych. Zamykający całą ich sekwencję przyczynek stanowi próbę zdefiniowania terminu „sytuacja kafkowska”.

Redaktorom naukowym tego numeru „Przeglądu Humanistycznego” i redakcji pisma pozostaje mieć nadzieję, że (od)czytana przez jego współautorów twórczość Franza Kafki odsłoni swoje kolejne „tajemnice”, dotychczas jeszcze nierozpoznane lub rozpoznane tylko częściowo. I że ta wielogłosowa rozmowa z twórcą *Zamku* w inspirujący sposób otworzy następne rozmowy.

Paulina Urbańska
Tomasz Wójcik